

у теоретико-методичному аспекті такий підхід має право на життя та дозволяє задіяти під час оцінки глобально-ресурсні складові впливів зовнішнього середовища на потенціал економічної безпеки підприємства.

За концепцією третього методу, ресурс має бути оцінений за сукупною вартістю доходів, які він може принести. Цей метод необхідно використовувати при аналізі зміни, за певний період часу, структури та ефективності використання потенціалу підприємства щодо формування стану його економічної безпеки у ресурсно-перетворювальному аспекті. Враховуючи часову динаміку змін структури та ефективності потенціалу, цей метод має декілька суттєвих недоліків, а саме: не враховується закон спадаючого тренду віддачі ресурсів (теоретично вважається, що кожен ресурс потенціоє однаковий ефект); не дає можливості визначити «чисту» ефективність використання потенціалу; для різних ресурсів використовуються різні підходи грошової оцінки, що суттєво знижує достовірність та надійність реальної економічної оцінки ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів; метод суттєво підданий впливу параметрів динаміки коефіцієнта заміщення ресурсів та складності визначення вкладу кожного ресурсу в результат; не передбачає включення до складу потенціалу впливу нематеріальних ресурсів (навіть тих, що піддаються вартісній оцінці). Відповідно до вищеперахованих вад використання третього методу призводить до часткового ігнорування функціональної складової потенціалу формування стану економічної безпеки підприємства у ресурсно-перетворювальному аспекті та порушення структурного взаємозв'язку ресурсів.

Як бачимо, незалежно від обраного методу оцінки ресурсів наукова проблема щодо якісної діагностики і оцінки загального потенціалу формування стану економічної безпеки тільки на засадах адитивного компоненту в ресурсно-перетворювальному аспекті залишається відкритою у контексті параметрів функціонально-вартісної, технологічної та управлінської повноти, структурності та якості. Тому наступним кроком наукового дослідження за вищеозначеною тематикою повинно бути дослідження інтегрального аспекту у діагностиці та оцінці ресурсно-перетворювального потенціалу в аспекті матеріально-речових ресурсів.

Джерела та література:

1. Ансофф И. Стратегическое управление / Пер. с англ. - М.: Экономика, 1989. - 519 с.
2. Анчишкин А.И. Прогнозирование роста социалистической экономики. - М.: Экономика, 1973. - 294 с.
3. Материалистическая диалектика : В 5 т. Т.1 : Объективная диалектика. - М.: Мысль, 1983. - 542 с.
4. Мисько К.М. Ресурсный потенциал региона (теоретические и методические аспекты исследования). - М.: Наука, 1991 - 94 с.
5. Научно-технический потенциал: структура, динамика, эффективность / Отв. Ред. В.Е.Тонкаль, Г.М.Добров. - Киев.: Наукова думка, 1987. - 346 с.
6. Ханс В. Менеджмент в подразделениях фирмы: предпринимательство и координация в децентрализованной компании. - М.: ИНФРА - М, 1996. - 288 с.
7. Экономическая кибернетика /Кобринский Н.Е., Майминас Е.З., Смирнов А.Д. - М.: Экономика, 1982. - 408 с.

*Людмила Лебединська,
Людмила Ремньова*

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

В умовах поглиблення ринкових перетворень у нашій країні все більшої актуальності набуває проблема забезпечення ефективного соціального захисту через механізм соціального страхування. Враховуючи особливості даної форми

страхового захисту та її суттєві відмінності від соціальної допомоги і соціального забезпечення у питаннях формування доходів, принципів організації, видів та форм виплат, важливо розглянути фінансові аспекти соціального страхування як важливого атрибуту ринкової економіки.

Основні положення сучасної теорії соціального страхування викладені в працях В.Андріїва, С.Бандура, Й.Бескида, О.Губар, Б.Надточія, О.Олефір, Ю.Павленка, М.Шаварини, Н.Шаманської, С.Юрія, А.Якиміва та інших вчених. Зазначені праці містять цілий комплекс теоретичних та методичних положень, спрямованих на практичне вирішення проблем удосконалення механізму соціального страхування заходами макроекономічного регулювання.

Разом з тим у розглянутих роботах недостатньо уваги приділяється фінансовим аспектам соціального страхування в умовах ринкових перетворень. У цьому контексті детальнішого розгляду потребують фінансовий механізм соціального страхування та шляхи його удосконалення. Актуальність зазначених питань в умовах розбудови національної системи соціального страхування зумовили вибір теми даної наукової статті. Її завданням є виділення фінансових аспектів соціального страхування через розгляд його функцій та принципів організації, а також розробка пропозицій щодо удосконалення його фінансового механізму.

Розкриваючи сутність соціального страхування, необхідно враховувати різні аспекти даної категорії: соціальний, економічний, правовий та фінансовий (рис.1).

Рис.1. Окремі аспекти соціального страхування

Тобто соціальне страхування одночасно є:

- 1) механізмом реалізації соціальної політики держави та важливою складовою соціального захисту населення;
- 2) механізмом акумуляції ресурсів у спеціальних фондах та їх часткового інвестування в економіку країни;
- 3) системою правових норм з приводу надання соціального захисту при настанні страхових випадків;

4) елементом системи фінансів, що являє собою сукупність відносин з приводу перерозподілу валового внутрішнього продукту в залежності від дії соціальних ризиків.

Детальніше розкриємо фінансовий аспект соціального страхування. Сутність соціального страхування як фінансової категорії полягає в існуванні системи економічних відносин з приводу розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту шляхом формування фондів грошових коштів та їх використання для забезпечення громадян у старості, на випадок постійної або тимчасової втрати працездатності, безробіття, підтримки материнства, а також з охорони здоров'я. Тобто, іншими словами, зміст соціального страхування полягає у створенні цільових грошових фондів і їх використанні для соціального захисту населення.

На сьогодні в Україні з метою забезпечення соціального захисту населення створено чотири основні цільові фонди соціального страхування, котрі функціонують як самостійні фінансові системи за кожним видом страхування. До специфічних рис фондів соціального страхування можна віднести такі:

1. Через формування і використання фондів соціального страхування частина національного доходу перетворюється в особисті доходи, конкретні блага та послуги. При цьому на стадії формування фондів за рахунок обов'язкових страхових внесків підприємств, організацій та працівників має місце первинний розподіл. А залучення коштів Державного бюджету та подальше використання фондів соціального страхування на принципах суспільної солідарності належить до сфери вторинного перерозподілу доходів. Досить вдало фінансовий механізм формування та використання фондів соціального страхування ілюструє схема, запропонована С.Ю.Явновою[6] і адаптована нами до умов вітчизняного законодавства (рис.2).

2. Порядок створення фондів соціального страхування та їх використання регламентується державою.

3. Фонди соціального страхування створюються страховим методом, тобто за рахунок страхових внесків підприємств, організацій та громадян на страховий випадок.

4. У процесі формування доходної частини бюджету фондів соціального страхування акумулюються заощадження громадян та підприємств і забезпечується їх часткове інвестування в економіку.

5. Фонди соціального страхування створюються за рахунок трьох джерел:

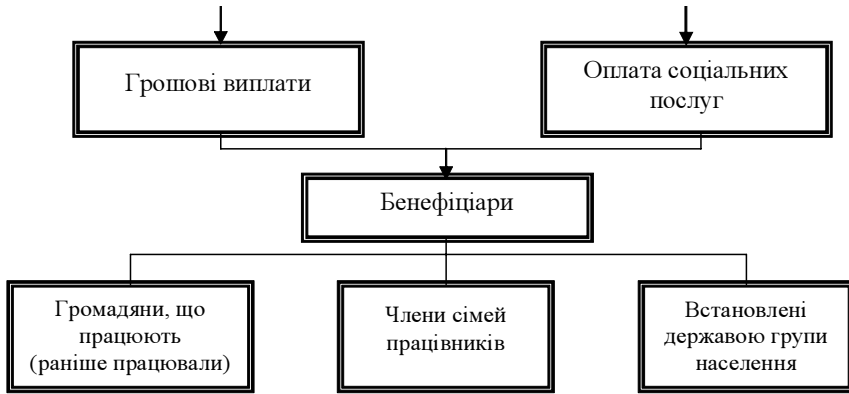

Рис.2. Фінансовий механізм соціального страхування

страхових внесків робітників, роботодавців та субсидій держави.

У процесі формування та розподілу фондів соціального страхування складаються різні групи фінансових відносин, основні з яких згруповані на рис.3.

З урахуванням характеру фінансових відносин С.І.Юрій, М.П.Шаварина та Н.В.Шаманська[5] виділяють дві основні функції соціального страхування: розподільчу та контрольну.

Розподільча функція соціального страхування полягає у розподілі та

Відносини 1,2,3,4 – характеризують формування соціальних фондів.

Відносини 5,6,7,8, - характеризують використання соціальних фондів.

Відносини 9 – характеризують контроль за формуванням та використанням соціальних фондів.

Рис.3. Основні групи фінансових відносин у сфері соціального страхування

перерозподілі внутрішнього валового продукту в процесі формування та використання соціальних фондів.

Розподільчі відносини в процесі формування фондів соціального страхування характеризують перші чотири групи (1-4) фінансових відносин на рис.3. Розподільчим відносинам при використанні фондів соціального страхування відповідають чотири групи (5-8) фінансових відносин, вищезгаданої схеми.

Контрольна функція соціального страхування полягає у здійсненні фінансового контролю за рухом грошових коштів з метою перевірки своєчасного надходження коштів до соціальних фондів та їх цільового використання згідно із затвердженим плановим кошторисом та чинним законодавством.

В.І.Александров, О.М.Бандурка, О.І.Ворона та інші [1] пропонують класифікацію функцій соціального страхування, яка базується на поєднанні соціального, економічного та правового аспектів соціального страхування. Керуючись покладеним в основу класифікації принципом, вони виділяють гарантійну, економічну, регулюючу, акумулюючу та інвестиційну функції соціального страхування. Такий підхід значною мірою корелюється з підходом до визначення функцій страхування взагалі. Так, зокрема, гарантійна функція полягає в наданні страхового захисту при настанні страхового випадку. З нею тісно пов'язана акумулююча функція, що передбачає концентрацію ресурсів у спеціальних фондах для фінансування соціальних виплат та матеріального забезпечення при настанні страхового випадку. І навпаки, інвестиційна функція полягає у накопиченні капіталізації страхових фондів шляхом одержання додаткового інвестиційного доходу від вкладення тимчасово вільних коштів в інвестиційні інструменти. Разом з тим такий підхід до визначення функції соціального страхування не повною мірою відображає його соціальну сутність та не враховує його відмінність як від соціального забезпечення, так і від чистого страхування.

Виходячи із чітко визначених державою принципів, соціальне страхування є обов'язковим в силу дії закону і некомерційним, оскільки не переслідує отримання прибутку. При цьому особливістю соціального страхування як специфічної форми страхового захисту є органічне поєднання трьох основних принципів перерозподілу соціальних ризиків: 1) відповідальність людей найманої праці, їхніх роботодавців, інших категорій працюючого населення за фінансове забезпечення прийняттого рівня соціального захисту; 2) солідарна підтримка працюючим населенням і роботодавцями найменш захищених працівників та їхніх родин; 3) принцип субсидіарності, що визначає міру солідарної підтримки і фіксує її розмір.

Розкриваючи фінансові аспекти соціального страхування, доцільно дослідити, як вони проявляються при використанні різноманітних форм соціального страхування. У процесі становлення та розвитку соціального страхування історично визначалися його окремі організаційні форми, які в узагальненому вигляді представлені на рис. 4. У світовій практиці найбільшого поширення набули три основні форми організації соціального страхування: державна, колективна і змішана.

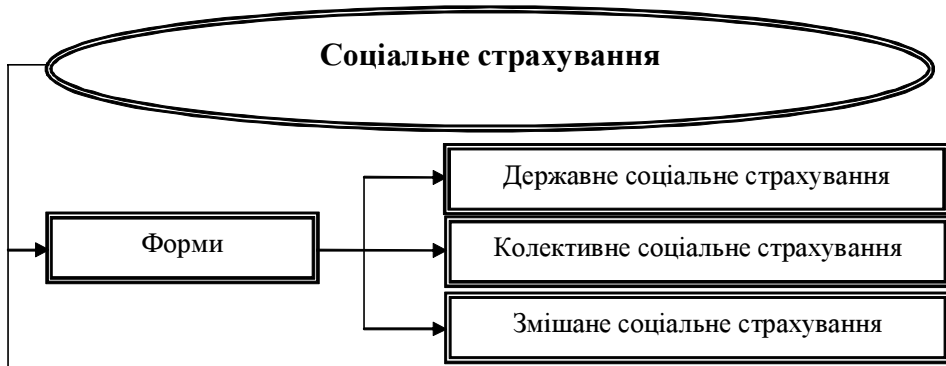

Рис.4. Організаційні форми соціального страхування у світовій практиці

У таблиці 1 наведено основні відмінності державного і колективного соціального страхування. І хоча мета і завдання обох форм соціального страхування в принципі збігаються, колективне соціальне страхування має значно вужчий об'єкт, який обмежується трудовим колективом, профспілкою, галуззю чи регіоном.

Таблиця 1

Основні відмінності державного і колективного соціального страхування

Державне соціальне страхування	Колективне соціальне страхування
Носить загальнообов'язковий характер	Найчастіше носить добровільний характер
Регламентується законами з питань обов'язкового соціального страхування та створення державних позабюджетних фондів	Регламентується законами про страхування та про некомерційні організації
Здійснюється державними позабюджетними фондами соціального страхування	Здійснюється товариствами взаємного страхування, страховими касами, страховими компаніями тощо
Правила страхування визначаються державою	Правила страхування визначаються страховими організаціями або їх об'єднаннями
Здійснюється за рахунок обов'язкових страхових внесків роботодавців і працівників та асигнувань з Державного бюджету	Здійснюється за рахунок прибутку підприємства та особистих доходів громадян
Управління фондами соціального страхування здійснюється державними фінансово-кредитними установами	Страхові фонди є самоврядними організаціями, не залежними від держави

Страхові фонди колективного соціального страхування, на відміну від державних, є незалежними (автономними). Їх розподіл відбувається на основі принципу субсидіарності, тобто страхові виплати здійснюються в залежності від потреби, але з урахуванням часу, протягом якого страхувальник сплачував внески в цей фонд.

Незважаючи на те, що соціальне страхування являє собою специфічну фінансову систему, вибір того або іншого режиму її організації мало залежить від економічних та фінансових чинників, а більшою мірою визначається національними, історичними та політичними традиціями кожної країни.

С.Ю.Янова[6] виділяє три можливі організаційні режими соціального страхування:

- залежне соціальне страхування (асоційоване з Державним бюджетом);
- частково залежне соціальне страхування (здійснюється позабюджетними страховими фондами або державними страховими організаціями);
- автономне соціальне страхування (здійснюється організаціями взаємного страхування або приватними страховими компаніями).

Як свідчить проведений аналіз історичних умов виникнення соціального страхування в Україні, в нашій країні використовувалися в конкретний історичний час всі три організаційні режими. Так, зокрема, на перших етапах становлення соціального страхування воно було автономним від держави і здійснювалося організаціями взаємного страхування. Для радянського періоду характерним було соціальне страхування, повністю залежне від державного соціального забезпечення і асоційоване з Державним бюджетом. І нарешті з початком ринкових реформ у самостійній Україні домінує часткове залежне соціальне страхування, яке здійснюється позабюджетними фондами.

Отже, в процесі ринкових перетворень найбільшого розвитку і відповідного правового оформлення в нашій країні набуло загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Разом з тим діюча в Україні система соціального страхування зберігає риси, більшою мірою характерні для соціальної допомоги, ніж страхування. При досить високому страховому навантаженні на роботодавців рівень більшості соціальних виплат явно недостатній і не ув'язаний з обсягом внесених страхових засобів.

На наш погляд, фінансовий механізм соціального страхування в умовах розбудови ринкових відносин в Україні повинен будуватися на таких концептуальних засадах:

- пошук оптимальної пропорції фінансової участі соціальних партнерів з урахуванням конкретних економічних, соціальних умов, культурних і психологічних традицій. При цьому, як свідчить світовий досвід, оптимальною пропорцією розподілу страхового навантаження між працівниками і роботодавцями є паритетна його розкладка, що перешкоджає невиправданому зниженню поточних витрат працівників та підвищує їхню мотивацію до набуття прав на колективно-персоніфікований страховий захист;
- сприяння формуванню прийнятного рівня соціальних гарантій, що відповідає рівню заробітної плати (доходів) застрахованих, а також упорядкуванню витрат держави на соціальне забезпечення тих осіб, які потребують соціального захисту;
- забезпечення еквівалентності страхових внесків і виплат шляхом ув'язування рівнів соціальних ризиків і страхових тарифів;
- детінізація економіки та зменшення незареєстрованих форм зайнятості, а також неофіційних виплат заробітної плати з метою підвищення рівня соціальних гарантій для зайнятих у тіньовому секторі працівників і збільшення економічних можливостей для фінансування державних позабюджетних соціальних фондів;
- широкомасштабне застосування інструментарію кількісної наукової оцінки і прогнозування соціальних ризиків як з позиції ймовірності настання ризикових ситуацій, так і з позиції їхніх вартісних параметрів з метою вчасного вжиття попереджувальних профілактичних заходів по зниженню (мінімізації) ризику та

здійснення необхідних компенсаційних заходів;

- комплексний підхід до удосконалення фінансового механізму соціального страхування, враховуючи його органічний взаємозв'язок із системою заробітної плати, податковою системою, політичною ситуацією в державі, станом ринку праці, сучасними демографічними тенденціями та прогнозами на майбутнє;

- використання науково обгрунтованих підходів до визначення оптимальної частки ВВП, що використовується на фінансування окремих видів соціального страхування та всієї системи з урахуванням економічних можливостей територій, різних секторів економіки, професійних і статевих груп населення, а також середньо - і довгострокової ситуації на ринку праці і демографічних прогнозів;

- визначення оптимальних для сучасного етапу пропорцій між особистими внесками працівників в окремі державні фонди соціального страхування та обсягом виплачуваної їм соціальної допомоги, а також між часткою фінансових коштів, що перерозподіляються на користь осіб з більш низькими доходами і періодами страхових внесків.

Побудова ринкової фінансової моделі соціального страхування на вищезгаданих підходах дозволить підвищити рівень збалансованості фінансових доходів та видатків позабюджетних фондів соціального страхування, а також ефективніше розподілити фінансовий тягар між основними суб'єктами страхування.

Джерела та література:

1. Александров В.Т., Бандурка О.М., Ворона О.І. та інш. Страхова справа. Інтегрований навчальний комплекс: Підручник. Книга 2. - Київ: НВП «АВТ»; Харків: Видавничий центр НТУ «ХП», 2003.
2. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії // Соціальний захист.- 2003. - № 2. - С. 20-24.
3. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії // Соціальний захист.- 2003. - № 3. - С. 29-33.
4. Павленко Ю. Світовий досвід функціонування систем соціального страхування . Уроки для України // Україна: аспекти праці. - 2002. - №6.
5. Юрій С.І., Шаварина М.П., Шаманська Н.В. Соціальне страхування. Навчальний посібник. - Тернопіль, 2003.
6. Янова С.Ю. Социальное страхование: организация и финансовый механизм.- СПб.: Изд-во СПб ГУЭФ, 2000.

Ірина Косач

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Науково-технічний прогрес є невід'ємною складовою економічного розвитку, спрямованою як на далеку перспективу, так і на вирішення практично поточних сьогоденних завдань. Але подальший розвиток економіки України не може існувати без зміни підходу до самого управління економічними процесами. Тому перехід країни до інноваційного зростання є передумовою стратегічного розвитку економіки держави.

Окремі аспекти щодо необхідності інноваційного розвитку, активізації інновацій досліджені сучасними вітчизняними економістами: Д. Черваньовим, Л. Нейковою, В. Гецеєм, Л. Федуловою та ін.[1-3]. В їхніх працях значну увагу приділено питанням розбудови інноваційної економіки, вибору моделі інноваційного розвитку. Але становлення інноваційно-орієнтованої економіки неможливе без регіонального інноваційного розвитку. Розвиненість науки, доступ до ефективних технологій та управління ними на регіональному рівні є складовими моделі стійкого розвитку економіки всієї держави, адже інноваційний процес поєднує науку, техніку,